

no će zainteresirati ideologe kulturne politike, nacionalističke bukače koji preko ideologije čuvaju svoje privilegije u kazališnim foteljama (slučaj Bahke na Splitskom ljetu, 2008.).

Zatim pojašnjava termin **politično kazalište** (primjenjiv na svako kazalište) i **političko kazalište** vezano uz žanrovsku ili stilsku odrednicu (dramsko i postdramsko kazalište, performans, event...).

Političko kazalište kako ga definira Melchinger i većina teoretičara drame pojavljuje se u povijesnim trenucima slabosti, u socijalnim krizama, a autor se bavi njime kroz opuse Brechta, Piscatora, Artauda, Grotowskog i Brooka.

Danas, zanimljiva je pojava političkog aktivizma koji formira Gerilsko kazalište u SAD-u.

Iz Rusije dolazi pojam kazališta agitpropa (nastao spajanjem riječi agitacija i propaganda). U Njemačkoj će Hitler ukinuti političko kazalište, kao i komunisti u Rusiji dolaskom na vlast. Autor dokazuje kako prirodnim putem, političko kazalište iščezava u stabilnim situacijama bilo da se radi o stabilnom totalitarizmu ili liberalizmu.

Posljednji dio knjige problematizira odnos kazališta i publike, za autora je publika(e) jedan od najvažnijih okruženja kazališta. Počinje dosjetkom iz Shakespearea (*Kako vam drago*), poznatom rečenicom "Cijeli svijet je pozornica". Prije 20 godina na istom mjestu, u Londonu netko je napisao grafit: Ako je cijeli svijet pozornica, gdje je publika?

Lukić je pokušava naći kroz istraživanja koja su relativno nova pojava u

istraživanju kazališta, ukazuje na najznačajnije teoretičare i njihove radove te kontekstualizira hrvatska istraživanja s europskim i svjetskim. Završetak knjige nudi neke statističke zanimljivosti o kazališnim publikama. Tako na primjer postoje analize istraživanja na nacionalnoj razini u razdoblju od 1989. do 1994. o posjetu kazalištu. One govore da:

U Irskoj 37% ljudi ide u kazalište u odnosu na 54% posjetitelja kina ili 6% posjetitelja opere.

U Velikoj Britaniji 24% je kazališna publika, 45% ide u kina, a 7% je operna publika.

U Francuskoj 14% je kazališna publika, 29% ide u kina, a 3% u operu.

Španjolci su provodili istraživanje o publici po njezinoj starosnoj, obiteljskoj i socijalnoj strukturi i došli do sljedećih rezultata. Niža klasa povremeno posjećuje kazalište, srednja uglavnom popularne predstave, viša elitne, ali i sve ostale programe. Samci idu najčešće na zabavne predstave, razvedeni preferiraju elitističke programe. Obiteljski ljudi povremeno odlaze u kazalište, samci su česti konzumenti svih programa. Za elitne programe češće se odlučuju žene nego muškarci dok muškarci više vole popularne sadržaje.

Visokoobrazovano stanovništvo posjećuje elitističke predstave, dok srednje obrazovani preferiraju popularne sadržaje, a neobrazovani rijetko odlaze u kazalište.

Ili zanimljivo je prokomentirati činjenicu da u visokorazvijenoj Kanadi 60% stanovnika nikad nije vidjelo nijednu dramsku predstavu, 53% nikad nije gledalo komediju, a 90%

nikad nije otišlo u neko eksperimentalno kazalište. Ili u manje razvijenom Meksiku 54% stanovništva ne ide nikad u kazalište, 28% to čini rijetko, a 15% odlazi najmanje jedanput mjesečno.

Lukićeva knjiga neprocjenjiv je doprinos znanosti o kazalištu, stručna i sondirana studija o kazališnim identitetima, korisna svima koji proučavaju, studiraju ili jednostavno vole kazalište. Nudi bogat popis literature, a kraj svakog dijela kako priliči dobrom udžbeniku sintetizira rečeno u kratkom sažetku, daje pitanja za sintetiziranje građe te ključne pojmove.

Lucija Ljubić

Vinkovački mozaik od 315 kazališnih predstava

Vinkovačka kazališna tradicija, priredila i uredila Antonija Bogner-Šaban, Gradsko kazalište Joza Ivakić, Vinkovci, 2011.

Zabilježivi prve izvedbe krajem 19. stoljeća, kazališni je život u Vinkovcima od tada do danas proživljavao raznovrsne organizacijske mijene, no nesumnjivo je zavrijedio da se njegova aktivnost prikaže monografski, što je i učinjeno pa sad i današnje Gradsko kazalište Joza Ivakić ima svoju stručnu teatrografsku i kazališnopovijesnu potkrepu u ovoj bibliografskoj jedinici. Obilježavanje obljetnica pojedinih hrvatskih kazališta objavljivanjem monografije postupno ulazi u dobre običaje dokazujući svojom stručnošću i iscrpnošću da nije riječ samo o prigodnim izdanjima s nekoliko nepotpisanih fotografija i nasumce odabranih kazališnih cedulja ili fotografija, popraćenih više ili manje sentimentalnim osvrtima. Dogotovljena vinkovačka monografija – a priredila ju je Antonija Bogner-Šaban koja se već dokazala kao urednica sličnih monografskih izdanja o kazalištima, kazališnim festivalima, redateljima i glumcima – svjedoči da iza takvog posla stoji dugotrajan, mukotrpan i iznimno vrijedan rad koji je razmjerno slabo cijenjen, uglavnom ovlaš obilježen oznakom stručnosti

(ali ne i znanstvenosti!) iako baca sasvim novo svjetlo na kazališnu povijest i daje uvid u dosad malo poznate ili gotovo uopće nepoznate činjenice.

Neka hrvatska kazališta svoju djelatnost posljednjih desetaka godina rado stavljaju na internetske stranice, no i tu postoje odstupanja u kakvoći pristupa i obrade podataka. Primjerice, postoje još uvijek kazališta koja se više raduju internetskim i softverskim animacijama nego pohrani svojih podataka pa čak objavljuju i programske knjižice bez podjele uloga, imena glumaca i tumačenih likova, ni ne razmišljaju o tome kako će njihove predstave – koje su same po sebi ionako opterećene prolaznošću kazališnog čina – lako i brzo pasti u zaborav čim siđu s repertoara. Knjiga kao medij za obilježavanje obljetnice nesumnjivo je vrijedan spomenik hrvatskim kazalištima, katkad i stoga što neka najveća i najdugovječnija hrvatska kazališta još uvijek nemaju svoje monografije, uglavnom zbog nesređenih arhiva i iznimne složenosti istraživačkog rada koji predstoji priređivaču. Naime, taj posao zahtje-

va upornost i preciznost, ali i znanstvenu teatrološku znatiželju, ponajprije u prikupljanju i razvrstavanju obilja građe, potom u odabiru najvažnijeg i najzanimljivijeg te na kraju u situiranju toga kazališta u šire okvire hrvatskih kazališta. Stoga je monografija o vinkovačkom kazalištu još jedan od dokaza koliko su suvremenoj hrvatskoj teatrološkoj literaturi neophodna ovakva izdanja.

Kad čitatelj otvori korice monografije, naide na uvodnu riječ koju potpisuje Ivica Zupković, ravnatelj kazališta. Prisjećajući se 2002. godine i dogovaranja premijere Zajecovih *Svinja*, kratko navodi detalje iz vinkovačke povijesti kazališta i izriče divljenje neuništivosti kazališnog života. Posljednju trećinu monografije za prema možda i najvažniji dio knjige – uredničin popis predstava odigranih u Vinkovcima te kraće natuknice o ravnateljima vinkovačkog kazališta, kao i o važnim sudionicima vinkovačkog kazališnog života: glumcima, redateljima, scenografima, kostimografima i kazališnim organizatorima. Iskusnijem čitatelju koji se zanima za povijest kazališta u Hrvatskoj, možda će ta posljednja trećina knjige biti važnija od tekstova umetnutih između uvodne riječi i popisa, a tome je više razloga. Ponajprije, uočiti će tri stotine i petnaest popisanih predstava, počevši od jednočinki i šaljivih igara poput Milerovog *Začaranog ormara* družine Veseli pustinja, preko opsežnijih dramskih djela kao što je Moliereov *Umišljeni bolesnik* izveden u sklopu djelovanja družine Hrvatske čitaonice pa do, primjerice,

Velikanovićevih *Prosaca* u Diletantskom kazalištu. Razvrstan prema nositeljima kazališne aktivnosti, popis predstava iskazuje nesumnjivo snažnu želju da i Vinkovčani imaju svoj teatar jer neke družine djeluju isto vrijeme. S druge strane, popis predstava pokazuje koliko je teško bilo rekonstruirati vinkovačke repertoare: mjestimice nedostaju datumi premijera, imena glumaca, glumačke podjele, no kako se približava suvremenost, podaci su sve brojniji pa tako u vrijeme poslije osnutka profesionalnog kazališta podaci postaju iscrpni, a repertoarne jedinice bilježe i imena sudionika predstava i datume premijera i mjesta izvedaba.

Rad na ovoj monografiji tim je vrjedniji što ukazuje na kazališnu tradiciju grada Vinkovaca unatoč brojnosti kraćih faza u kojima se ta tradicija stvarala. Povijesni pregled urednice Antonije Bogner-Šaban sažima osnovne mijene u kojima se odvijao kazališni život. Počevši od nekoliko predstava njemačkih autora preko družine Veseli pustinja, amatera u okrilju Hrvatske čitaonice ili družine Prvog općeg gospojinskog dobrotvornog društva pa do Diletantskog kazališta u Vinkovcima, svi su oni nastojali okupiti Vinkovčane i svojim su popularnim i zabavnim repertoarom sudjelovali u obogaćivanju kazališnog života. Joza Ivakić, po kojemu današnje kazalište nosi ime, jedan je od najznačajnijih Vinkovčana koji je glumio u predstavama, pisao dramske komade i kazališnu kritiku. Poslije Drugog svjetskog rata osnovano je profesionalno Narodno kazalište i

prva je njegova premijera bio Koso-rov *Požar strasti*, no uskoro je kazalište zamrlo, a realizaciju predstava preuzelo je Radničko kulturno-umjetničko društvo *Nikola Demonja* da bi se 1948. osnovalo Gradsko narodno kazalište kojemu je voditelj bio Vojin Dubajić. Tada su svoje mladenačke nastupe imali neki od budućih glumaca poput Nade Subotić i Ive Ficija koji su svojom djelatnošću ugrađeni u vinkovačku kazališnu tradiciju. Poetička raznolikost programa nije narušena godinom 1952., kad je vinkovačko kazalište postalo Gradsko amatersko kazalište kojim je ravnao Dušan Šuša, potom Miroslav S. Mađer, Ivo Fici angažirao se u redateljskom poslu, a Joza Mataković napravio je neke od značajnih scenografskih radova. Vinkovačko se kazalište odlikovalo stalnom prisutnošću domaće dramatikke, no u repertoar je uvrštavalo i suvremene strane dramske naslove. Mađera je na ravnateljskom mjestu naslijedio Vladimir Rem za čijega je dvanaestogodišnjeg mandata 1971. godine kazalište dobilo ime Joze Ivakića, a ispred zgrade postavljeno je Ivakićevo poprsje. Nastojalo se oko uprizorenja djela slavonske dramske književnosti, posebice pučkoga igrokaza, a ta je tema iznjedrila i zbornik radova sa znanstvenog skupa o pučkom teatru krajem sedamdesetih godina. Osnovana je Omladinska eksperimentalna scena, a pozornost je pridana i lutkarskim predstavama pa je otvorena stalna lutkarska scena. Kazalište je ponovno promijenilo oblik svog postojanja ušavši u ingerenciju

Centra za kulturu Radničkog sveučilišta *Nada Sremec* 1979., a za održavanje kazališne produkcije sve do kraja osamdesetih godina zauzimao se Himzo Nuhanović, koji je bio i glavni redatelj, nakon čega se kazalište ugasilo. U ratno vrijeme početkom devedesetih bila je premijera Relkovićeva *Satira*; održavanju scenske i kulturne opstojnosti u Vinkovcima svojim su gostovanjima priskočila i druga hrvatska kazališta, a ponovno je oživjela i amaterska kazališna scena (*Asser Savus*, *Grand mal* i Kazalište *Joza Ivakić*). Vinkovački je kazališni život 1994. dodatno obogaćen pokretanjem Festivala glumca, a 2000. osnovan je festival Lutkarsko proljeće koje je 2007. prerasko u Vukovarsko lutkarsko proljeće. Gradsko kazalište *Joza Ivakić* nanovo je zaživjelo premijerom već spomenutih Zajecovih *Svinja* početkom 2003. godine, obogaćena je suradnja s drugim kazalištima, zgrada je obnovljena i uređena, sve je aktivniji Dramski studio, a 2007. Gradsko kazalište *Joza Ivakić* konačno je steklo profesionalni status.

Iscrpan i arhivskom građom fundiran pregled kazališnog života u Vinkovcima do 1945. godine u ovoj je monografiji napisao Marko Landeka dok se vremenom od kraja Drugog svjetskog rata do 1952. u svom prilogu bavio Himzo Nuhanović. Slijedi opsežan članak o usponima i krizama vinkovačkoga glumišta koji je napisao Vladimir Rem obrativši posebnu pozornost na repertoar, broj odigranih predstava i autorske timove koji su ih oblikovali. Nakon poetičnog

teksta Miroslava S. Mađera o vinkovačkom glumcu Franji Jelineku slijede dva članka Himze Nuhanovića, a zaključni prilog u povijesnom pregledu jest članak Ivica Zupkovića o naporima koji su uloženi u održavanje vinkovačke scene posljednjih desetak godina tijekom njegova mandata. Osim popisa predstava i navedenih članaka o ukupnosti i fazama djelovanja vinkovačkog kazališta, u monografiju su uvrštene brojne fotografije iz vinkovačkih predstava, kazališne cedulje i plakati koji su obilježili vinkovačku kazališnu povijest, ali i sadašnjost.

Tekstovi i likovni prilozima u ovoj monografiji nesumnjivo su važna potkrepa da su vinkovačke niti u hrvatskoj kazališnoj tkanici, premda bremenite brojnim prepletima i mijenama, rezultirale do sada s više od tri stotine zanimljivih uzoraka koje možemo shvatiti i kao najavu novih vrijednih kazališnih prinosa iz kazališne zgrade koja se diči imenom Joze Ivakića.